

Тарас БАТЮК,

orcid.org/0000-0003-4159-5226

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії України

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *tbatyuk@gmail.com*

МИРОН КОРДУБА ТА СОЮЗ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ

Мета статті полягає у всебічній реконструкції співпраці М. Кордуби з Союзом визволення України. Методологія дослідження спирається на традиційне для історіографічних праць поєднання принципів (історизму, об'єктивності, холізму і системності, а також ціннісного підходу до об'єкту вивчення) та загальнонаукових (порівняння, узагальнення, аналізу і синтезу) і спеціально-історичних (історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний та історико-психологічний) методів наукової праці. Наукова новизна статті – відтворити особливості участі М. Кордуби в ініційованих СВУ культурно-просвітницьких проєктах. У підсумку першочергово визначено мотивацію співпраці М. Кордуби з СВУ. Проведений аналіз засвідчив, що йому йшлося про послідовне формування серед широкого українського, а відтак і західного загалу образу нашого народу як однієї з найбільших європейських етнічних спільнот, що від ранньоісторичних часів заселяє колонізовану ним велику територію й, попри різноманіття регіональних ідентичностей і тривале проживання в різних державах, має розуміння спільності екзистенційних викликів і перспектив. Просуваючи таке переконання, вчений організував культурно-просвітницьку діяльність в середовищі полонених вояків-наддніпрянців, створював необхідні для самоосвіти широкої читачької аудиторії науково-популярні праці, талановитим пером публіциста й словом досвідченого експерта обстоював національні інтереси при обговоренні кордонів у післявоєнній Європі тощо. Ця різнопланова діяльність була з чималим визнанням сприйнята в українському середовищі, що засвідчили великі накладі його праць, прихильна фахова реценція й неприховане роздратування наших історичних суперників. Все це дозволяє переконливо атестувати М. Кордубу одним із найбільш авторитетних українських публічних інтелектуалів періоду модерного національного відродження.

Ключові слова: М. Кордуба, Союз визволення України, національно-освідомлююча праця, Перша світова війна, реценція.

Taras BATIUK,

orcid.org/0000-0003-4159-5226

PhD (History), Assistant Professor,

Assistant Professor at the Department of Ukrainian History

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *tbatyuk@gmail.com*

MYRON KORDUBA AND THE UNION FOR THE LIBERATION OF UKRAINE: FEATURES OF COOPERATION

The aim of the article is to comprehensively reconstruct Myron Korduba's cooperation with the Union for the Liberation of Ukraine (ULU). The research methodology is based on the combination of principles traditional for historiographic works (historicism, objectivity, holism and systematicity, as well as a value approach to the object of study) and general scientific (comparison, generalization, analysis and synthesis) and special-historical (historical-genetic, historical-comparative, historical-typological and historical-psychological) methods of scientific work. The scientific novelty of the article lies in recreating the specific features of M. Korduba's participation in the cultural and educational projects initiated by the ULU. As a result, the primary focus is placed on identifying the motivations behind M. Korduba's collaboration with the ULU. The conducted analysis demonstrates that his objective was the consistent formation, among the broad Ukrainian public and, consequently, among Western audiences, of the image of the Ukrainian people as one of the largest European ethnic communities, which has inhabited a vast colonized territory since early historical times and, despite the diversity of regional identities and long-term residence within various states, possesses an awareness of shared existential challenges and prospects. To promote this conviction, the scholar organized cultural and educational activities among the captured soldiers from the Dnipro region, produced popular science works necessary for the self-

education of a wide readership, and, through the talented pen of a publicist and the voice of an experienced expert, defended national interests during discussions on postwar European borders, among other efforts. This multifaceted activity was received with considerable recognition in the Ukrainian community, as evidenced by the large print runs of his works, favorable professional reception, and the overt irritation of our historical adversaries. All of this allows for the compelling assessment of M. Korduba as one of the most authoritative Ukrainian public intellectuals of the modern national revival period.

Key words: M. Korduba, Union for the Liberation of Ukraine, national awareness efforts, First World War, reception.

Постановка проблеми. В сучасній українській історіографії постать Мирона Кордуби (1876–1947) переживає справжній дослідницький бум. Така небуденна увага до одного з визначних вихованців львівської історичної школи Михайла Грушевського (Тельвак, Педич, 2016; Telvak, Redych, Telvak, 2021; Тельвак, 2016; Тельвак, Журавльов, Владига, 2023) пояснюється вагомістю його внеску в розвиток науки та культури на західноукраїнських теренах. Відтак, протягом 1990-х – 2020-х рр. з'явилися не тільки численні статейні опрацювання багатьох сюжетів його інтелектуальної біографії (Батюк, 2013; Батюк, 2015; Батюк, 2016; Батюк, 2022; Тельвак, Поліщук, 2020а; Тельвак, Поліщук, 2020b), але й спроби її цілісного осмислення (Піх, 2012; Поліщук, 2019). Разом із цим, низка подій і фактів життєпису визначного галицького вченого й по сьогодні є малознаними як для ширшого кола читачів, так і для фахівців. Це зумовлено не стільки бідністю джерельної бази, скільки традиційною зосередженістю на ключових моментах наукового та суспільно-політичного служіння М. Кордуби, що відволікає увагу від багатьох інших сюжетів. Яскравим проявом цієї тенденції може бути проблема заангажування галицького інтелектуала в різноманітні проєкти Союзу визволення України (далі – СВУ), яка й по сьогодні не отримала самостійного осмислення. Тож на участі визначного вченого в роботі СВУ ми й зосередимося нижче.

Аналіз досліджень. Незважаючи на те, що досі відсутній комплексний аналіз інтелектуальної біографії М. Кордуби в роки Великої війни, історіографи торкалися вибраних сюжетів цього періоду. Так, низку проблем співпраці М. Кордуби з СВУ принагідно актуалізували в своїх розвідках такі дослідники його життєпису, як Олег Піх (Піх, 2012), Роман Федорищак (Федорищак, 2012), Юрій Поліщук (Поліщук, 2019) та Олег Павлишин (Павлишин, 2021). Питання науково-популяризаційної діяльності вченого в роки Першої світової війни спеціально дослідив Тарас Батюк (Батюк, 2021). Натомість, жоден зі згаданих кордубознавців спеціально не фокусувався на участі галицького інтелектуала в різноманітних суспільно-політичних акціях СВУ. Цим і зумовлена актуальність теми нашого дослідження.

Мета дослідження полягає у всебічній реконструкції співпраці М. Кордуби з СВУ.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, невдовзі після вибуху Першої світової війни наддніпрянські емігранти за активної участі їх галицьких колег створили СВУ. В короткому часі ця організація розгорнула багатопланову діяльність, що мала на меті підготувати земляків до повернення українцями політичної суб'єктності за допомогою Центральних держав внаслідок воєнної поразки Російської імперії. М. Кордуба добре знав більшість засновників СВУ і цілком солідаризувався з їхнім баченням завдань українських інтелектуалів у роки світового протистояння. Тож коли керівники СВУ звернулися до зазбручанських колег із закликом допомоги з налагодженням культурно-просвітницької праці в таборах військовополонених наддніпрянців, галицький учений без довгих роздумів залишив комфортний для нього спокій гімназійних класів і занурився в цілком незвичну справу освіти дорослих (Подоляк, 1944: 135). Свої культурно-просвітницькі плани М. Кордуба реалізовував у таборі для інтернованих вояків-наддніпрянців імператорської армії, що розташовувався в німецькій землі Саксонія-Ангальт біля Зальцведеля (Патер, 2009).

До своєї нової роботи галицький інтелектуал поставився з властивою йому серйозністю. Так, осмислюючи напрямки майбутньої діяльності, вчений вирішив вивчити досвід його колег, які вже працювали в таборах полонених українців. З цією метою по дорозі до Зальцведеля він вирушив до табору полонених наддніпрянців біля австрійського Фрайштадту, в якому вже довгий час розгортав культурно-просвітницьку діяльність його приятель і колега по Чернівецькій гімназії Василь Сімович. Як і М. Кордуба, цей авторитетний мовознавець був скерований Просвітницьким відділом СВУ для національного освідомлення полонених. У Фрайштадті М. Кордуба затримався на декілька днів, протягом яких за посередництва В. Сімовича вивчав досвід таборян з організації культурного життя. Своїми враженнями від побаченого він поділився через кілька десятиліть в дописі, присвяченому пам'яті В. Сімовича. «Покликаний з початком 1916 р. до такої самої [культурно-просвітницької – Т. Б.]

роботи до зальцведельського табору в Німеччині, я по дорозі вступив до Фрайштадту, щоб познайомитися з методою та умовами праці, – згадував М. Кордуба. – Тут перебував кілька днів і мушу заявити, що цей побут був для мене знаменитим вишколом. Я побачив гарно зорганізовану просвітну роботу, підприємства та установи, ведені самими полоненими, вміло наладжений аматорський театр, різні майстерні домашнього промислу, друкарню, в якій друкувалася таборова газета «Розвага» і т. п.» (Кордуба, 1944). Відповідно до побаченого галицький інтелектуал розбудовував культурно-просвітницьку роботу в зальцведельському таборі.

Поряд зі щойно згаданою культурно-просвітницькою працею в таборі військовополонених, М. Кордуба провадив освідмлюючу за своїм характером діяльність на шпальтах пресової трибуни Союзу – «Вісника СВУ». Його дописи у цьому авторитетному для українців часописі в роки світового протистояння мали науково-популярні, рецензійні і мемуарні характер. До першої групи текстів належить розлог праця вченого «Північно-західна Україна», яка друкувалася окремими частинами протягом березня-листопада 1917 р. Відповідно до архітекtonіки дослідження, в ньому автор послідовно з'ясовував такі актуалізовані світовим протистоянням проблеми, як історико-географічне розташування українців, специфіка міжнародних стосунків на зазбручанських землях, домінуючі культурно-освітні й соціально-економічні практики в регіоні тощо. Важливим доповненням тексту була укладена М. Кордубою мапа західноукраїнського регіону, що візуалізувала авторський наратив.

Працю відкривав розлогий географічний нарис розселення українського народу на землях Галичини, Волині, Буковини, Холмщини й Закарпаття. Даючи характеристику окресленому географічному ареалу, М. Кордуба з покликанням на праці свого колеги по львівській школі українознавців Степана Рудницького також торкнувся питання геологічної своєрідності українських теренів. Зазбручанська «географічна провінція», за його словами, помітно відрізняється від решти східноєвропейських територій не лише в аспекті вигляду й будови земної кори, але й з огляду на відмінну геологічну минувшину. Внаслідок цього, висновує вчений, ці терени повинні становити цілість і в аспекті політичного адміністрування. Втім, нарікає автор на історичну несправедливість, внаслідок загарбань сусідами цей обширний регіон виявився пошматований і

опинився в складі різних держав. Підсумовуючи цей сюжет, М. Кордуба наголосив: «Теперішні політичні й адміністративні границі проведені тут зовсім довільно без огляду на природні й історичні, й їхня слаба сторона дуже ярко виявилася в теперішній війні» (Кордуба, 1917: 3).

Далі галицький історик представляє на суд читача стислу реконструкцію минулого західноукраїнського регіону. Очікувано, що і в цьому аспекті вчений наголошує на історичній самотності зазбручанських теренів, що полягала в чималій відмінності від процесів, які відбувалися на етнічних землях поляків, угорців та румунів. М. Кордуба акцентує: «Як з огляду на морфологічно-тектонічну будову та зверхній вигляд північно-західна Україна становить деяку цілість, так само і в історичній минувшині вона займала окреме становище серед українських земель» (Кордуба, 1917: 7). Далі дослідник тезово згадує про ключові історичні події, що відбувалися за Збручем протягом тривалого часу від князівської доби і до вибуху Першої світової війни. У цій частині праці М. Кордуба акцентував дві ключові обставини: спільність історичної долі західноукраїнських земель і щільність їхніх культурних і економічних зв'язків з іншими українськими регіонами. Вчений повсякчас акцентував, що незважаючи на потрапляння до складу різних держав, мешканці зазбручанських теренів неодмінно усвідомлювали відмінність від політично домінуючого етносу. Така логіка робила очевидним для читача висновок про необхідність об'єднання всіх українських регіонів в одну державу внаслідок переможної війни держав Четвертого союзу.

Наступна проблема, що її з'ясовує М. Кордуба, стосується складного питання міжнаціональних взаємин на західноукраїнських землях. Очікувано, що першочергово він зупиняється на найбільш суспільно-затребуваній тоді темі розмежування українсько-польського кордону. З властивою собі ретельністю вчений доводить, що в ранньому середньовіччі ареал української колонізації простягався аж до Варшави. Втім, внаслідок послаблення українського етносу монголо-татарськими нападами й агресивної політики польських князів, міжетнічний кордон постійно рухався на схід. «Теперішня польсько-українська границя виказує територіальні втрати не тільки супроти стану з Х до XII в., але й супроти державних границь з XIII і XIV в.», – висновує дослідник (Кордуба, 1917: 23). Поряд із проблемою кордону, М. Кордуба також звернувся до питання багатовікового польсько-

українського протистояння. Не заощаджуючи на темних барвах, історик ретельно перераховує численні кривди, що їх українці зазнали від польського сусіда.

Чимало проблем, переконує історик, виникає і при спробі демаркації білорусько-української етнічної межі: «Давньої північної границі української території від білоруської не можна докладно означити» (Кордуба, 1917: 23). Такий стан речей спричинили численні добровільні, а нерідко й насильні переселенські рухи. Фокусуючись на аналізі етнічних процесів на українсько-білоруському етнічному кордоні, М. Кордуба із залученням численних історичних джерел вказує, що низка питомих українських земель цілком апріорно видаються за білоруські. Для прикладу він згадує населення Пінщини: «Фізичним складом тіла, мовою й одіжю Пинчук різко різниться від Білоруса й навпаки зовсім близько підходить до населення волинського Поліся. [...] Говір Пинчуків належить до поліської групи української мови й помітно вирізняється від сусідніх білоруських говорів. [...] Визначною рисою Пинчуків, котра їх в'яже з іншими українськими племенами, є незвичайно розвинена музикальність» (Кордуба, 1917: 24).

Підсумовуючи обговорення цього сюжету, М. Кордуба на підставі багатьох статистичних даних демонструє читачеві національну динаміку населення зазбручанських земель протягом другої половини XIX – початку XX ст. При цьому вчений вказує читачеві на постійні маніпуляції з цими даними польських і російських урядовців. Як на особливо поширені, історик віднотовує факти зарахування українців католицького та православного обрядів, як і євреїв, до складу політично домінуючих націй, що уможливило узасаднити їхню чисельну перевагу над автохтонами-українцями. Деконструюючи зроблені на цих маніпуляціях висновки, М. Кордуба переконливо показує чисельне переважання українського етносу в усіх районах Західної України. В очах автора це є черговим доказом необхідності відновлення українцями політичної суб'єктності.

Наступна частина праці сфокусована на з'ясуванні форм і проявів культурно-освітнього життя на зазбручанських теренах. Прикметно, що М. Кордуба послідовно конструює цей сюжет в соборницькій парадигмі, відтворюючи солідні наддніпрянські впливи на західноукраїнське шкільництво від середньовічних часів і до кінця модерної доби. Очікувано, що і в цій частині праці авторський наратив є аргументованим оскарженням польської й російської культурної

політики. Учений робить невтішний висновок: «Зросійщення української школи й письменства у східній і переведення релігійної унії в західній Україні відчувало обидві частини від себе» (Кордуба, 1917: 39). З часом згадані тенденції тільки поглиблювалися, позаяк в імперії Романових шкільництво було доцентру зрусифіковане, а в Дунайській монархії – беззастережно віддане на поталу полякам. Ефектом відсутності рідномовного шкільництва став небачений серед інших європейських народів рівень неписьменності українців. І все-ж, авторський наратив просякнутий потужним історичним оптимізмом: «Ми бажали тільки виказати, що український народ все, коли тільки обставини не робили сього просто неможливим, сам умів подбати про свою освіту, про розвиток своєї науки та свого письменства» (Кордуба, 1917: 39–40).

Насамкінець М. Кордуба ґрунтовно проаналізував господарське життя на зазбручанських землях. Дослідивши солідні дані державної статистики історик ретельно описує стан тваринництва, рільництва, торгівлі та промислу на правобережних теренах під російською й австрійською займанщинами. При цьому вчений висуває риторичне питання: хто володіє головними економічними важелями на етнічних українських землях. Очікувана відповідь, що її дає М. Кордуба, показує невідрадне становище нашого народу, який замість того, щоби бути господарем власної долі, змушений обслуговувати зневажаючих його зайд.

У підсумку свого багатоаспектного дослідження М. Кордуба вкотре підніс єдність зазбручанських теренів як в історичному, так і в культурному й економічному аспектах. Ба більше, як ідейний соборник, вчений наголосив на спорідненості історичної долі населення західноукраїнського регіону з іншими нашими етнічними землями. Проникливо передбачаючи зміну європейської політичної мапи по закінченню Великої війни, галицький інтелектуал наголосив на безальтернативності відновлення українцями політичної суб'єктності з подальшим об'єднанням в одну національну державу.

Стосовно опублікованих на сторінках «Вісника СВУ» рецензій М. Кордуби, у вічі впадає його критичний огляд вчительової збірки статей «Наша політика», що стала голосним з'ясуванням взаємин львівського професора з керівниками Національно-демократичної партії й спричинила неприглядну атаку на вченого з боку симпатика цієї політичної сили Степана Томашівського (Кордуба, 1916а). Містко реферує статтю з «Нашої політики», галицький інтелектуал впо-

вні погоджується з вчителевими оцінками вад політичного курсу лідерів НДП, що ними були брак послідовності в реалізації ідейних постулатів, кулуарність при прийнятті принципових політичних рішень, розмінювання екзистенційних національних потреб на незначні поступки від домінуючої в краї польської шляхти, марнування рідкісних нагод для отримання бажаного для народу результату, переважання партійних інтересів над загальнонаціональними й под. Поряд із цим, М. Кордуба вказав і на низку закидів М. Грушевського, з якими він не міг погодитися. Приміром, публіцист відкидає вчителеве легковаження економічними досягненнями галицьких лідерів, як також вказує на нетолерантність характеристик галицької ментальності.

Та найголовнішим у цій рецензії було те, що автор вперше вказує на проникливість вчителевих оцінок у контексті зміни характеру польсько-українських взаємин в роки Першої світової війни. Мовиться про те, що польські очільники краю знову порушили попередні домовленості й прямо заявили про плани загарбання Східної Галичини й її включення до відновленої польської держави. «Приходиться просто подивляти ту геніальну інтуїцію автора, яка йому дозволила вже перед шістьма роками немов передчути ту катастрофу, яка тепер постигла нашу політику, – наголошує М. Кордуба. – Бувають виїмкові книжки, які з часом не тільки нічого не втрачають зі своєї інтересності, а противно все більше стають актуальними. До таких книжок причислюємо «Нашу політику» Грушевського. Читаючи її, мається враження, що автор списував свої уваги не в роках 1908–1910, а в падолисті 1916 р. – і вона стає «откровінієм» (Кордуба, 1916а: 787).

Особи вчителя стосуються і мемуари М. Кордуби, що були надруковані у «Віснику СВУ». Вони з'явилися в числі часопису, що ним галицькі українці вшанували полудень віку М. Грушевського, який у той час перебував на засланні у Москві. Тривалий час тримаючи у полі уваги вчителеве громадське служіння (Тельвак, 2013; Тельвак, 2018), його учень поділився з читачами часопису своїми спогадами про знайомство з метром, яке відбулося восени 1894 р. у домі Барвінських. Галицький учений атестує новопризначеного професора людиною легкої товариської вдачі, переконаним демократом у стилі спілкування з молодшими колегами, дотепним співрозмовником і блискучим інтелектуалом. Відтак М. Кордуба залишив нам практично унікальний в мемуаристиці портрет Грушевського-професора одразу по його приїзді до Львова та оповів про

особливості становлення львівської школи українознавців (Кордуба, 1916b).

Національно-освідомлюючі дописи М. Кордуби на сторінках «Вісника СВУ» засвідчили потужність його таланту популяризатора. Відтак на пропозицію керівництва Просвітницького відділу СВУ він готує брошури для науково-освідомлюючої бібліотеки СВУ. Перша із серії таких праць мала назву «Ми і волохи» й з'явилася у Відні в 1916 р. на сторінках фінансованого СВУ «Буковинського православного календаря». В цій брошурі вчений зосередився на важливій для буковинських українців проблемі «відволощення» їхньої історичної свідомості. Мовиться про те, що румунська пропаганда агресивно нав'язувала буковинським українцям стереотип про їхнє нібито волоське походження. Підбравши відповідні історичні докази М. Кордуба переконливо довів, що ще з передісторичних часів Буковину колонізували предки українців, які й створили тут домінуючі господарські і культурні практики, сліди яких помітні й по сьогодні. В добі середньовіччя цей край підпав під румунський політичний вплив, але його населення ніколи не втрачало зв'язку з основним українським етнічним масивом, що засвідчила участь буковинців у голосних подіях модерного національного відродження (Кордуба, 1916).

В наступному 1917 р. в цій же просвітницькій бібліотеці СВУ вийшла проаналізована вище історико-географічна праця М. Кордуби «Північно-західна Україна», сфокусована на всебічному осмисленні феноменальності зазбручанських теренів. Національно-орієнтований дискурс М. Кордуби приніс «Північно-західній Україні» чималу читацьку популярність. Доказами цього є як значний наклад книги, так і прихильна рецепція в літературі. Приміром, анонімний оглядач книги так відгукнувся про неї на шпальтах «Вісника СВУ»: «Сей поправний передрук з «Вісника» праці добре відомого нашого історика д-ра Мирона Кордуби, думаємо, робить велику прислугу українському громадянству взагалі й українським політичним кругам зокрема. Оперуючи виключно науковими даними, дає тим самим праця д-ра Мирона Кордуби одиноку стійну відправу цілій повені польських брошур, публіцистичних і «наукових», головно в польській і німецькій мові, з претенсіями до західних українських земель» (Мирон Кордуба, 1917).

З огляду на таку запитаність науково-популярних праць М. Кордуби, він співпрацював із просвітницькою бібліотекою СВУ і в подальші роки. Так, в 1918 р. в ній вийшла книга «Територія і

населення України». Структурно вона була подібною до решти історико-географічних нарисів галицького вченого. Праця мала на меті містко й доказово поінформувати широкі кола читачів про минуле української нації в єдності культурних, суспільних та економічних особливостей її регіонів (Кордуба, 1918).

Висока професійність науково-популярних текстів М. Кордуби, а відтак і їхня запитаність в широких читацьких колах, підштовхнула лідерів СВУ до думки про переклад праць ученого західноєвропейськими мовами для поінформування світової громадськості про політичні аспірації модерного українства. Відтак протягом першого повоєнного року побачили світ такі книги історика, як «Le territoire et la population de L'Ukraine» (Берн, 1919) та «Territorium und Bevölkerung der Ukraine (Ein geographisch-statistischer Beitrag)» (Відень, 1919). Ці праці дали потужні аргументи українським дипломатам, які на багатьох повоєнних конференціях виборювали право нашого народу на власну державність. Влучність підібраної М. Кордубою доказової бази найкраще засвідчила розгорнута польськими публіцистами медійна істерика довкола його інформаційних брошур. Усвідомивши тверду доказовість заперечень ученим польських претензій на східногалицькі землі, вони розгорнули профанаційну за своїм характером кампанію з дискредитації М. Кордуби як співробітника СВУ (Halecki, 1916; Smolka, 1917).

Реагуючи на її неприглядні прояви, М. Кордуба вказав на захисний характер дій українських інтелектуалів, залучених до культурно-просвітницьких проєктів СВУ. На його переконання, польські діячі з початком війни розпочали відверту кампанію з дискредитації українства на східногалицьких теренах, щоб переконати європейських політиків у природності польської експансії на ці землі з їхньою подальшою анексією. Відтак власну працю і діяльність своїх колег він атестує як суто інформаційну, спрямовану довести цивілізованому світу приналежність зазбручанських теренів майбутній українській

державі. «Наші сусіди поляки засипують книжний ринок різними агітаційними брошурами, «науковими студіями», картами, атласами тощо, з метою – вмовити легковірних і безкритичних читачів, що з тих земель одні (як Холмщина й Підляше) споконвіку польські, інші (як Східна Галичина) напівпольські, ще інші (Полісе, Волинь) гравітують до Польщі, знов інші лежать в сфері інтересів Польщі і т. ін. Супроти тої прояви безприкладного імперіалізму з боку ще не зовсім відбудованої польської держави й супроти карколомних прийомів блахманення читаючої публіки ми уважали своїм обов'язком подати жмут річевих фактичних даних, які без помочи бенгальського вогню ярко висвітлюють справу», – пояснив М. Кордуба (Кордуба, 1917: 87).

Висновки. У підсумку першочергово визначимо мотивацію співпраці М. Кордуби з СВУ. Проведений аналіз засвідчив, що йому йшлося про послідовне формування серед широкого українського, а відтак і західного загалу образу нашого народу як однієї з найбільших європейських етнічних спільнот, що від ранньоісторичних часів заселяє колонізовану ним велику територію й, попри різноманіття регіональних ідентичностей і тривале проживання в різних державах, має розуміння спільності викликів і перспектив. Просуваючи таке переконання, вчений організовував культурно-просвітницьку діяльність в середовищі полонених вояків-наддніпрянців, створював необхідні для самоосвіти широкої читацької аудиторії науково-популярні праці, талановитим пером публіциста й словом досвідченого експерта обстоював національні інтереси при обговоренні кордонів у післявоєнній Європі тощо. Ця різнопланова діяльність була з чималим визнанням сприйнята в українському середовищі, що засвідчили великі накладі його праць, прихильна фахова рецепція й неприховане роздратування наших історичних суперників. Все це дозволяє переконливо атестувати М. Кордубу одним із найбільш авторитетних українських публічних інтелектуалів періоду модерного національного відродження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батюк Т. Біографістика в історіографічній спадщині Мирона Кордуби. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2015. Вип. 2. Ч. 3. С. 106–110.
2. Батюк Т. Мирон Кордуба та газета "Діло": особливості співпраці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 15. С. 5-10.
3. Батюк Т. Співпраця Мирона Кордуби з газетою "Буковина". *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. 2013. Вип. 20. С. 147-151.
4. Батюк Т. Мирон Кордуба – співробітник «Краківських вістей». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 50. С. 4-10.
5. Батюк Т. Науково-популяризаційна діяльність Мирона Кордуби в роки Першої світової війни. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2021. Вип. 8/50. С. 118–132.

6. Кордуба М. Василь Сімович на Буковині (Жмут споминів). *Краківські вісті*. 1944. Ч. 62. С. 3.
7. Кордуба М. Грушевський про "нашу політику". *Вісник СВУ*. 1916а. Ч. 127. С. 786–787.
8. Кордуба М. Ми і волохи. *Буковинський православний календар на зв. р. 1917*. 1916. С. 123–142.
9. Кордуба М. Північно-західна Україна. Відень : Накл. Союзу визволення України, 1917. 113 с.
10. Кордуба М. Приїзд проф. Грушевського до Львова (особисті спомини). *Вісник СВУ*. 1916б. Ч. 127. С. 795–796.
11. Кордуба М. *Територія і населення України*. Відень : Вид-во "Вістника політики, літератури й життя", 1918. 24 с.
12. Мирон Кордуба. Північно-західна Україна. Відень, 1917. *Вісник СВУ*. 1917. Ч. 178. С. 767. Огляд наведений без авторства.
13. Павлишин О. Мирон Кордуба: між наукою та політикою. *Кордуба М. Щоденник 1918–1925*. Львів : УКУ, 2021. С. 9–48.
14. Патер І. Просвітня діяльність Союзу визволення України серед військовополонених українців у таборах Австро-Угорщини та Німеччини (1914–1918). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. Вип. 19. С. 559–571.
15. Піх О. *Мирон Кордуба (1876–1947)*. Львів, 2012. 72 с.
16. Подоляк О. На службі Нації (Причинок до історії СВУ). *Календар-Альманах на 1944 рік*. Краків, Львів: Українське Видавництво, 1944. С. 132–136.
17. Поліщук Ю.А. Мирон Кордуба як історіограф, археограф і джерелознавець. Черкаси : Вид. Ю. Чабаненко, 2019. 274 с.
18. Тельвак В. «Історичні вправи» Михайла Грушевського у Львівському університеті: спроба реконструкції. *Український археографічний щорічник. Нова серія*. 2016. Вип. 19/20. С. 313–322.
19. Тельвак В. Михайло Грушевський в оцінках своїх учнів (перша третина ХХ ст.). *Історіографічні дослідження в Україні*. 2013. Вип. 23. С. 160–197.
20. Тельвак В. В., Журавльов С. А. & Владига О. М. Студентська аудиторія Михайла Грушевського філософського факультету Львівського університету: склад та динаміка. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Вип. 11/53. С. 86–101.
21. Тельвак В. В., Тельвак В. П. Михайло Грушевський в історіографічній спадщині Мирона Кордуби. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2018. Вип. 42. С. 118–142.
22. Тельвак В., Педич В. *Львівська історична школа Михайла Грушевського*. Львів: Світ, 2016. 440 с.
23. Тельвак В., Поліщук Ю. Віденська доба життя Мирона Кордуби у світлі архівних документів. *Вісник Черкаського університету: Серія Історичні науки*. 2020а. № 1. С. 157–163.
24. Тельвак В., Поліщук Ю. Листи українського історика Мирона Кордуби у фондах відділу рукописів Бібліотеки Національного інституту імені Оссолінських у Вроцлаві (Польща). *Архіви України*. 2020б. Вип. 1. С. 277–252.
25. Федорищак Р.Л. Культурно-просвітницька діяльність Мирона Кордуби наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2012. № 4. С. 57–63.
26. Halecki O. *Das Nationalitäten-Problem im Alten Polen*. Krakau, 1916. 221 s.
27. Smolka S. *Les Ruthènes et les problèmes religieux du monde russe*. Berne : Ferdinand Wyss, 1917. 144 s.
28. Telvak V., Pedych V., Telvak V. Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*. 2021. Vol. 20. S. 239–261.

REFERENCES

1. Batuik, T. (2015). Biografistyka v istoriografichnii spadshchyni Myrona Korduby [Biography Studies in historiographical heritage of Myron Korduba]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istorii*. Vyp. 2. Ch. 3. S. 106–110. [in Ukrainian].
2. Batuik, T. (2016). Myron Korduba ta hazeta "Dilo": osoblyvosti spivpratsi [Myron Korduba and the journal «Dilo»: particularity of cooperation]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 15. S. 5–10. [in Ukrainian].
3. Batuik, T. (2013). Spivpratsia Myrona Korduby z hazetoiu "Bukovyna" [Myron Korduba's cooperation with the newspaper "Bucovina"]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Vyp. 20. S. 147–151. [in Ukrainian].
4. Batuik, T. (2022). Myron Korduba – spivrobotnyk «Krakivskykh vistei» [Myron Korduba – employee of "Krakowske Vesti"]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 50. S. 4–10. [in Ukrainian].
5. Batiuk, T. (2021). Naukovo-populiaryzatsiina diialnist Myrona Korduby v roky Pershoi svitovoi viiny [Scientific and popularization activity of Myron Korduba during the First World War]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii*. № 8/50. S. 118–132 [in Ukrainian].
6. Korduba, M. (1944). Vasyl Simovych na Bukovyni (Zhmut spomyniv) [Vasyl Simovych in Bukovyna (A handful of memories)]. *Krakovski visti*. № 62. S. 3. [in Ukrainian].
7. Korduba, M. (1916a). Hrushevskiyi pro "nashu polityku" [Hrushevsky about "our politics"]. *Visnyk Soiuzu vyzvolennia Ukrainy*. Ch. 127. S. 786–787. [in Ukrainian].
8. Korduba, M. (1916). My i volokhy [We and the Wallachians]. *Bukovynskiyi pravoslavnyi kalendar na zv. r. 1917*. S. 123–142. [in Ukrainian].
9. Korduba, M. (1917). *Pivnichno-zakhidna Ukraina [North-western Ukraine]*. Viden : Nakl. Soiuzu vyzvolennia Ukrainy. 113 s. [in Ukrainian].

10. Korduba, M. (1916b). Pryizd prof. Hrushevskoho do Lvova (osobysti spomyny) [Arrival Prof. Hrushevsky to Lviv (personal memories)]. *Visnyk Soiuzu vyzvolennia Ukrainy*. Ch. 127. S. 795–796 [in Ukrainian].
11. Korduba, M. (1918). *Terytoriia i naselennia Ukrainy [Territory and population of Ukraine]*. Viden : Vyd-vo “Vistnyka polityky, literatury y zhyttia”. 54 s. [in Ukrainian].
12. (1917). [Retsenzii] Myron Korduba. Pivnichno-zakhidna Ukraina. Viden, 1917 [[Review] Myron Korduba. North-western Ukraine. Vienna, 1917]. *Visnyk Soiuzu Vyzvolennia Ukrainy*. Ch. 178, S. 767. Review of citations without authorship. [in Ukrainian].
13. Pavlyshyn, O. (2021). Myron Korduba: mizh naukoiu ta politykoiu [Myron Corduba: between science and politics]. *Korduba M. Shchodennyk 1918–1925*. Lviv : UKU. S. 9–48. [in Ukrainian].
14. Pater, I. (2009). Prosvitnia diialnist Soiuzu vyzvolennia Ukrainy sered viiskovopolonenykh ukraintsv u taborakh Avstro-Uhorshchyny ta Nimechchyny (1914–1918) [Enlightening activity of the Union for Liberation of Ukraine (SVU) among the Ukrainian prisoners of war in camps of Austro-Hungary and Germany (1914–1918)]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. Ch. 19. S. 559–571. [in Ukrainian].
15. Pikh, O. (2012). *Myron Korduba (1876–1947) [Myron Corduba (1876–1947)]*. Lviv. 70 s. [in Ukrainian].
16. Podoliak, O. (1944). Na sluzhbi Natsii (Prychynok do istorii SVU) [in the Service of the Nation (Reason for the History of the Ukrainian Volunteer Army)]. *Kalendar-Almanakh na 1944 rik*. Krakiv, Lviv: Ukrainske Vydavnytstvo, S. 132–136. [in Ukrainian].
17. Polishchuk Yu. A. *Myron Korduba yak istoriohraf, arkhoehraf i dzhereleznavevts [Myron Korduba as a historian, archaeographer and source researcher]*. Cherkasy : Vyd. Yu. Chabanenko, 2019. 274 s. [in Ukrainian].
18. Telvak, V. (2016). «Istorychni vpravu» Mykhaila Hrushevskoho u Lvivskomu universyteti: sprobа rekonstruktsii [“Historical Exercises” by Mykhailo Hrushevsky at Lviv University: An Attempt at Reconstruction]. *Ukrainskyi arkhoehrafichnyi shchorichnyk. Nova seriia*. Vyp. 19/20. S. 313–322. [in Ukrainian].
19. Telvak, V. (2013). Mykhailo Hrushevskyy v otsinkakh svoikh uchniv (persha tretyna XX st.) [Mykhailo Hrushevsky in the Assessments of His Students (the First Third of the 20th Century)]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini*. Vyp. 23. S. 160–197. [in Ukrainian].
20. Telvak, V. V., Zhuravlov, S. A. & Vladyha, O. M. (2023). Studentska audytorii Mykhaila Hrushevskoho filosofskoho fakultetu Lvivskoho universytetu: sklad ta dynamika [Mykhailo Hrushevsky’s Student Audience at the Faculty of Philosophy of Lviv University: Composition and Dynamics]. *Problemy humanitarnykh nauk. Serii Istorii*. Vyp. 11/53. S. 86–101. [in Ukrainian].
21. Telvak, V. V., Telvak, V. P. (2018). My`xajlo Grushevs`ky`j v istoriografichnij spadshhy`ni My`rona Korduby` [Mykhailo Hrushevsky in the historiographical heritage of Myron Korduba]. *Problemy humanitarnykh nauk. Serii Istorii*. Vyp. 42. S. 118–142. [in Ukrainian].
22. Telvak, V., Pedych, V. (2016). *Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho [Lviv historical school of Mykhailo Hrushevsky]*. Lviv. 440 s. [in Ukrainian].
23. Telvak, V., Polishchuk, Yu. (2020a). Videnska doba zhyttia Myrona Korduby u svitli arkhivnykh dokumentiv [The Viennese period of Myron Korduba's life in the light of archival documents]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu: Serii Istorychni nauky*. № 1. S. 157–163. [in Ukrainian].
24. Telvak, V., Polishchuk, Yu. (2020b). Lysty ukrainskoho istoryka Myrona Korduby u fondakh viddilu rukopysiv Biblioteki Natsionalnoho instytutu imeni Ossolinskykh u Vrotslavi (Polshcha) [Letters of the Ukrainian historian Myron Korduba in the collections of the manuscript department of the Ossolinski National Institute Library in Wroclaw (Poland)]. *Arkhivy Ukrainy*. Vyp. 1. S. 277–252. [in Ukrainian].
25. Fedoryshchak, R.L. Kulturno-prosvitnytska diialnist Myrona Korduby naprykintsi XIX – na pochatku XX stolittia [Cultural and educational activities of Myron Korduba in the late 19th – early 20th centuries]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedahohika*. 2012. № 4. S. 57–63.
26. Halecki, O. (1916). *Das Nationalitäten-Problem im Alten Polen. [The Nationality Problem in Old Poland]*. Krakau. 221 s. [in German].
27. Smolka, S. (1917). *Les Ruthènes et les problèmes religieux du monde russe. [The Ruthenians and the religious problems of the Russian world]*. Berne: Ferdinand Wyss. 144 s. [in French].
28. Telvak, V. & Pedych, V. & Telvak, V. (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*. Vol. 20. S. 239–261. DOI: 10.4467/2543702XSHS.21.009.14040.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.10.2025

Дата публікації: 24.11.2025